

Artikkel publisert på nettstedet fritanke.no 13. september 2013

Humanisme i skredderstilling (vel, ikke helt)

Har vi en kropp, eller er vi en kropp? En leksjon i yoga kan bringe deg nærmere svaret, uten lefling med det religiøse. Det hevder iallfall filosofen Morten Fastvold.

På årets sankthanshelg våget jeg meg på en yoga-samling, attpå til i regi av Human-Etisk Forbund. Ute på gresset ved en idyllisk fjordarm litt utenfor Tvedestrand forsøkte jeg og et titalls andre deltakere oss på noen øvelser som fikk stive sener, ledd og muskler til å knase. Om jeg ikke helt klarte å innta noen skredderstilling, ble jeg desto mer minnet på at jeg har en kropp, og at denne kan ha godt av å mykes opp på et sinnrikt yoga-vis.

Etterpå, da jeg spankulerte rundt med uvant lealause knær og ryggvirvler, slo det meg at yoga-leksjonen hadde noe med humanisme å gjøre. Det skyldtes ikke bare at instruktøren aldri hentydet til universets krefter eller noe annet religiøst, men presenterte øvelsene nøkternt og jordnært, som et *fitness*-tiltak. Det skyldtes vel så mye at jeg brått hadde fått en økt kroppsbevissthet som det ble nærliggende å reflektere over.

Som jeg spurte meg selv og andre: *Har* vi en kropp, eller *er* vi en kropp? Det fremsto nå som et dyptloddende og intrikat spørsmål.

Er vårt jeg noe ikke-kroppslig?

Vanligvis sier vi at vi har en kropp, det er det vi er lært opp til å si, og vi tenker ikke mer over det. Men hvis jeg *har* en kropp, hvem er da dette *jeg* som har en kropp? Noe ikke-kroppslig? Det må det være, ut fra språkets logikk. Men da forutsettes det vel at vårt jeg er noe rent sjelelig? Faktisk ser det slik ut.

For de som tror at sjelen overlever kroppens død, enten ved at den går over i et etterliv eller inkarneres i en annen kropp, er denne språkets logikk både dekkende og uproblematisk. Tror man derimot ikke på noe liv etter døden, fremstår utsagnet «jeg har en kropp» som heller tvilsomt. Slik at man i stedet burde si – og fremfor alt tenke – at «jeg *er* en kropp».

Forskjellen på de to utsagnene handler om noe så dyptgripende som vår identitet. Den knytter an til spørsmålet «hvem er jeg?», nærmere bestemt: Er jeg noe annet og mer enn min kropp? Eller er det til syvende og sist ingen forskjell på det vi kaller vårt «jeg», og det vi kaller «kroppen min»?

Selv en ateist som meg selv har problemer med å svelge sistnevnte påstand. Om jeg aldri så mye finner tanken om en udødelig sjel feilaktig, finner jeg det lite plausibelt å redusere meg selv og andre til noe utelukkende kroppslig. Da oppstår en konflikt mellom fornuft og følelser som neppe bare skyldes tusen års kristen indoktrinering.

En viktig distinksjon

For meg synes det klart at min bevissthet, med alt dets tanke- og følelsesinnhold, ikke uten videre kan reduseres til noe kroppslig, materielt. Samt at dette bevissthetsinnholdet kretser rundt et *jeg* som fremstår som min faste og kontinuerlige identitet, uansett hvor omskiftelig

dets bevissthetsinnhold er. Denne grunnleggende jeg-identiteten er av tankemessig art, den er noe immaterielt som ikke lar seg redusere til noe rent kroppslig.

Men om vi menneskers jeg-identitet og øvrige bevissthetsinnhold – det vi i dagligtalen kaller sjelsliv – er *vesensforskjellig fra* det kroppslige, er det ikke dermed sagt at sjelslivet eksisterer *uavhengig av* det kroppslige. Dette er et sentralt poeng som ofte overses. Bare hvis man tror at sjelen overlever legemet, må man forutsette at sjelen *både* er vesensforskjellig fra og uavhengig av det kroppslige.

Lar vi derimot dogmet om sjelens udødelighet fare, kan vi nøye oss med å si at vårt sjelsliv er noe vesensforskjellig fra vår kropp. Men at det like fullt er avhengig av vår kropp, siden det springer ut av fysiologiske prosesser i hjernen og ikke kan eksistere uavhengig av disse. Derfor dør sjelen når hjernen dør.

Jeg-identitet rommer kroppsidentitet

Dessuten kan vi, når vi undersøker saken nærmere, neppe forstå vår jeg-identitet løsrevet fra vår kropp. Er min jeg-identitet for eksempel uberørt av at jeg er mann og ikke kvinne? jeg tror ikke det. Det at jeg biologisk sett er mann, lar seg neppe tankemessig skrelle bort fra noen enda mer fundamental jeg-kjerne. Kjønnsidentitet er en del av denne kjernen.

Det lar seg neppe heller gjøre å forstå vårt jeg som løsrevet fra den kroppen vi sanser verden med. Vi er ugjenkallelig låst til å sanse verden gjennom de øyne og ører og den munn og hud vi er utstyrt med. Samt til å sanse verden ut fra det punktet vi rent fysisk befinner oss på til enhver tid. Står vi foran et hus, ser vi huset fra én bestemt posisjon som er bestemt av vår kropp. Vel kan vi forestille oss hvordan huset ser ut fra den andre siden, men da forestiller vi oss også, helt uvilkarlig, at vi har forflyttet oss til den andre siden. Og forestillingen om å forflytte seg er uløselig knyttet til det å ha en kropp. Dette poenget er så grunnleggende og selvfølgelig at vi lett overser det, dersom vi ikke stopper opp og reflekterer over det.

En del mennesker kan utvikle en lengsel etter å fri sitt sjelsliv fra den evinnelige situerthet som kroppen utgjør. Det gjelder særlig hvis man har vedvarende kroppslige plager, noe vi alle før eller siden opplever i større eller mindre grad. En slik fåfengt lengsel etter å løsrive sjelen fra kroppen har trolig også (sammen med andre momenter) ansporet til religiøse forestillinger om en frittsvevende, kropps-uavhengig sjel helt siden steinalderen.

Kroppen må pleies!

Oppfattes sjelen som å stå *i motsetning til* kroppen (og ikke bare som å være forskjellig fra kroppen), oppstår lett en kroppsfiendtlighet som preger mye teologisk tenkning, ikke minst innenfor kristendommen. Da betraktes gjerne kroppen som et besværlig hylster sjelen må ta bolig i, før den overlever kroppen og kan nyte et materiefritt, evig liv.

En av middelalderens munkeordener skal i tråd med dette ha omtalt kroppen som «bror esel» – slik at når én munk spurte en annen om hvordan han hadde det, kunne denne svare at «jo, med meg går det bra, men med bror esel står det dårlig til som vanlig». Dette er ekstremforståelsen av utsagnet «jeg har en kropp», og den står humanismen fjernt.

For hvis vi mener at vi snarere *er* en kropp enn *har* en kropp, i den forstand at vår sjel ikke er uavhengig av kroppen og heller ikke overlever denne, blir det meningsløst å nedvurdere kroppen på nevnte vis. Da blir det også misforstått å hausse opp sjelslivet på bekostning av tilværelsens kroppslige sider. I stedet må vi pleie vår kropp, gjerne ved hjelp av

yogaøvelser som bedrer dens *fitness* og øker vår kroppsbevissthet. Det bidrar til å høyne forståelsen – også den følelsesmessige og intuitive – av hva det vil si å være menneske her på Tellus, med bare ett liv i én bestemt kropp, og uten noen himmel eller helvete å ende opp i.

Da kan vi også fundere over et av menneskelivets største mysterier, som er at vi både har en kropp og en sjel som er vesensforskjellige fra hverandre, men like fullt virker intimt sammen. Hvordan er dét mulig? Det er et dennesidighetens mysterium som ikke står tilbake for noen av dem religionene varter opp med.